

Covenant & Conversation

Jonathan Sacks
THE RABBI SACKS LEGACY

RABI LORD JONATHAN SACKS'IN ÖĞRETİ VE YAZILARINDAN

Covenant & Conversation yazılarına sağladıkları ve Harry (Chaim) Schimmel'in anısına adanan cömert sponsorlukları için Schimmel Ailesi'ne teşekkürlerimizle. "R. Chaim Schimmel'in Tora'sını, onunla ilk karşılaştığım zamandan beri severim. Sadece yüzeysel gerçeğe değil, alta yatan daha derin gerçeğe olan bağlantısıyla da ilgilenmeye gayret eder. 60 yıldır kendisine eşlik eden olağanüstü eşi Anna'yla birlikte, aile, cemaat ve Tora sevgisine adanmış bir yaşam inşa ettiler. Ortaya koydukları örnek yaşamla beni fazlasıyla etkilemiş müstesna bir çift." – Rabi Sacks

Vayikra

Nasip ve Tesadüf Arasında

Tora'nın üçüncü kitabı İngilizcede, Yunanca ve Latince kökenli olup "Leviler hakkında" anlamına gelen Leviticus ismiyle bilinir. Bu isim, Yahudilikte tüm Koenlerin – doğrudan Aaron'un soyuna mensup olan herkesin – Levi kabilesinden geldiği gerçeğini yansıtır. Eski dönemlerde Hahamlarımızın bu kitaba verdikleri isim de *Torat Koanim*, yani "Koenler kanunu" şeklindedir. Bunlar uygun başlıklardır. *Şemot* ve *Bamidbar* kitapları anlatıyla doluyken, aralarındaki kitap büyük ölçüde önce Mişkan'la, sonra da Yerusalayim'deki Bet Amikdaş'la bağlantılı olan *korbanlar* ve ritüeller hakkındadır. Bu kitap, *Torat Koanim* isminin de belirttiği üzere, Koenlerle ve onların, kutsiyetin koruyucuları olma işlevleriyle ilgilidir.

Bunun aksine, geleneksel isim, *Vayikra*, yani "çağırdı; seslendi", görünüşte tesadüfi bir isimden ibarettir. *Vayikra*, sadece, hasbelkader, kitabın ilk sözcüğüdür ve kitabın ele aldığı konularla arasında hiçbir bağlantı yoktur. Ancak ben burada, öyle olmadığını ileri süreceğim. *Vayikra* sözcüğü ile, kitabın bütünü altında yazan mesaj arasında derin bir bağ vardır.

Bunu anlamak için, bu sözcüğün *Sefer Tora*'da bu noktadaki yazılış şekline dair sıra dışı bir duruma işaret etmek gerekir.

Burada sözcük, son harfi olan *alef* diğer harflere göre daha küçük halde yazılmıştır; bu harf varla yok arasında gibidir. Sözcükte standart boyda yazılmış olan diğer harflerse *vayikar* sözcüğünü oluşturur; yani "rast geldi" veya "karşılaştı". Bir çağrıyı, bir daveti, talep üzerine gerçekleşen bir buluşmayı belirten *vayikra* sözcüğünün aksine, *vayikar* kazara bir buluşmayı, basit bir tesadüfü ima eder.

Nüanslara olan hassasiyetleriyle, Hahamlarımız, kitabı başlatan, Moşe'ye yönelik çağrı *vayikra* ile, Tanrı'nın pagan peygamber Bilam'la temas kurmasını tarif eden *vayikar* sözcüğü arasındaki fark üzerinde durmuşlardır. Midraş bunu şu sözlerle ifade eder:

Yisrael'in peygamberleriyle pagan dünya uluslarının peygamberleri arasındaki fark nedir?... Rabi Hama ben Hanina şöyle dedi: Kutsal ve Mübarek Tanrı, Kendisini pagan uluslara eksik bir hitap şekliyle açığa çıkarır. Pasukta söylendiği gibi: "Ve A-Şem Bilam'a rast geldi (*vayikar*)."

Buna karşılık, Yisrael'in peygamberlerine eksiksiz bir hitap şekliyle görünür. Pasukta söylendiği gibi: "Ve Moşe'yi çağırdı (*vayikra*)."

Raşi bunu daha açık şekilde söyler:

[Tanrı'nın Moşe'yle olan] tüm iletişimleri, ister "konuşma", ister

“söyleme”, isterse de “emretme” şeklinde olsun, daima öncesinde bir çağrıyla (*keria*) gelmiştir. Bu bir sevgi terimidir ve melekler tarafından birbirlerine hitap ettikleri zaman kullanılır. Pasukta söylendiği gibi: “Ve biri diğerini çağırdı” (*vekara ze el ze*; Yeşayau 6:3). Buna karşılık, [Tanrı’nın] dünya uluslarının peygamberleri karşısında açığa çıkması, tesadüfi bir karşılaşma ve manevi kirliliği çağrıştıran bir ifadeyle tarif edilir. Pasukta söylendiği gibi, “Ve A-Şem Bilam’a rast geldi.”

Baal A-Turim, küçük *alef* hakkında açıklama yaparken bir aşama daha ilerler:

Moşe hem büyük hem de alçakgönüllüydü. Kutsal ve Mübarek Tanrı ona sanki sadece rastgele görünmüş gibi yalnızca *vayikar* yazmak istemişti, zira bu sözcük “tesadüf” belirtir; pasuğun Bilam hakkında söylediği gibi [*alef* olmadan; *vayikar*]. Ancak Tanrı ona sözcüğü *alef* ile yazmasını söyledi. Bunun üzerine Moşe, müthiş tevazuu nedeniyle O’na, bu sözcüğü Tora’daki diğer *alef*lerden daha küçük bir *alef*le yazacağını söyledi ve gerçekten de onu küçük yazdı.

Burada çok önemli bir şey ima edilmektedir, ancak konuyu ileriye taşımadan önce, gelin bir de kitabın sonuna bakalım. Tam da sondan önce, Behukotay *peraşasında*, Tora’nın en dehşet verici iki bölümünden biri yer alır. Bu bölüme *toheha* adı verilir (“ikaz”; “paylama”. Diğer *toheha* bölümü Devarim 28’dedir.) ve Tanrı ile olan antlaşmalarını gözetmemeleri halinde Bene Yisrael’in başına gelecek olan korkunç kaderi ayrıntılarıyla anlatır:

Geriye kalanlarınıza gelince, düşmanlarının topraklarında onların kalplerine [öyle bir] güvensizlik [duygusu] getireceğim [ki,] hışırdayan yaprağın sesi [bile] onları kovalayacak; [aslında] takip eden [bile] yokken, kılıçtan kaçır gibi kaçacaklar ve düşecekler. Kovalayan [bile] yokken, kılıçtan kaçıyormuş gibi birbirlerine takılacaklar. Düşmanlarınızın önünde ayakta durma [gücünüz] olmayacak. Ulusların içinde kaybolacaksınız; düşmanlarınızın toprakları sizi yiyecek.

Vayikra 26:36-38

Yine de, ikazın şok edici niteliğine rağmen, bölüm bir teselli notuyla son bulur:

Yaakov’la olan Antlaşmamı hatırıma getireceğim. Hatta Yitshak’la olan Antlaşmamı ve hatta Avraam’la olan Antlaşmamı hatırıma getireceğim ve ülkeyi hatırıma getireceğim... Ve tüm bunlara karşın, düşmanlarının topraklarında oldukları zaman, onlardan, onları tüketecek, onlarla [olan] antlaşmamı feshedecek kadar öğrenmeyeceğim ve onları reddetmeyeceğim – zira Ben, onların Tanrısı A-Şem’im.

Vayikra 26:44

Toheha bölümünün anahtar kelimesi *keri’* dir. Burada tam olarak yedi kez geçer ki bu sayı da tabii ki bir önem işaretidir. İşte örnek olarak bunlardan iki tanesi:

Eğer tüm bunlara rağmen Beni dinlemezseniz – eğer hâlâ Bana zıt (*keri*) giderseniz, o zaman Ben, hiddetimle, size zıt (*keri*) gideceğim. Sizi günahlarınız için yedi kat fazla cezalandıracağım.

Vayikra 26:27-28

Keri sözcüğü ne anlama gelir? Burada onu “zıt” olarak çevirdim. Başka öneriler de vardır. *Targum* bunu “kendinizi katılaştırırsanız” şeklinde çevirir.

Rašbam’a göre “reddetmek”, İbn Ezra’ya göre “aşırı güven” anlamına gelir. Saadya Gaon’a göre “asice” demektir.

Ancak Rambam buna tamamen farklı bir açıklama sunar ve bunu *alahasal* bağlamda yapar:

Toplulumun başına gelebilecek her türlü sıkıntı nedeniyle, [Tanrı’ya duayla] haykırmak ve borazanlar çalmak Tora’nın ‘yap’ şeklindeki bir emridir. Zira Tora “size baskı yapan düşmana karşı... borazanlarla kesik sesler çalın” dediği zaman bu, “Haykırın ve borazanlar çalın” anlamına gelir... Bu, *teşuva* yollarından biridir, zira toplum, bir dert tarafından tehdit edildiğinde dua ile haykırıp borazanlar çaldığı zaman, herkes bu kötülüğün, üzerine kendi yanlış tutumu nedeniyle geldiğini anlayacaktır... ve bu *teşuva*, o derdin kaldırılmasını sağlayacaktır.

Ancak eğer haykırmazlar ve borazan çalmazlar ve ‘Bu başımıza gelen, dünyanın normal halinin bir parçası’ derlerse, bu, gaddarca bir tutumdur ve onların hatalı tutumlarını devam ettirmelerinin yolunu açar ki bu da söz konusu sıkıntıya başka sıkıntıların eklenmesine neden olur. Çünkü Tora “Eğer tüm bunlara rağmen Beni dinlemezseniz – eğer hâlâ Bana *keri* giderseniz, o zaman Ben, hiddetimle, size *keri* gideceğim” dediğinde bu, “Eğer, Ben sizi *teşuva* yapmaya sevk etmek için başınıza dert getirdiğim zaman, siz bu derdin

sadece tesadüf olduğunu söylerseniz, o zaman derdinize, tesadüfe bırakılma öfkesini ekleyeceğim” anlamına gelir.

Mişne Tora, Taaniyot 1:1-3

Rambam, *keri* sözcüğünü *mikre*, yani “tesadüf” ile bağlantılı anlamaktadır. Onun açıklamasına göre, lanetler, Tanrı’nın verdiği cezalar değildir. Yisrael’in acı çekmesini sağlayan, Tanrı değil, başka insanlar olacaktır. Olacak olan basitçe, Tanrı’nın Kendi korumasını geri çekmesidir. Yisrael dünya ile, Tanrı’nın mevcudiyetinin sağladığı sığınak olmaksızın tek başına yüzleşmek durumunda kalacaktır. Rambam’a göre bu, yalın, kaçınılmaz bir kısasa kısas (*mida keneged mida*) durumudur. Eğer Yisrael, Tanrısal Nezaret’e inanırsa, Tanrısal Nezaret tarafından mübarek kılınacaktır. Eğer tarihi sadece bir tesadüf olarak – *Catch-22* kitabının yazarı Joseph Heller’in, “rüzgârın esmesiyle açılan, rastgele tesadüflerle dolu bir çöp torbası” dediği şey olarak – görürse, o zaman gerçekten de işi şansa bırakılacaktır. Ve küçük, darbeye açık bir ulus olarak, o şans Yisrael’e güler yüz göstermeyecektir.

İşte şimdi, *Vayikra*’nın başını sonuna bağlayacak dikkate değer bir önermeyi anlayabilecek durumdayız. Ve tüm manevi gerçekler içinde en derinlerinden biridir bu. *Mikra* (çağrı) ile *mikre* (tesadüf) arasındaki – tarih kavramını Tanrı’nın çağrısı olarak gören bakış ile altta hiçbir amaç veya anlamın yatmadığı basit bir olaylar silsilesi olarak gören bakış arasındaki – fark, İbrani dilinde, neredeyse algılanamaz niteliktedir. İki kelime aynı sese sahiptir. Tek fark, ilkinde bir *alef* varken diğerinde olmamasıdır (*alef* harfinin önemi açıktır: alfabenin ilk

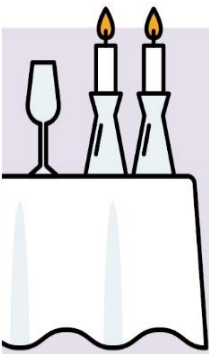
harfidir, On Emir'in ilk harfidir, Tanrı'nın "Ben"idir).

Alef harfi neredeyse duyulamaz niteliktedir. *Sefer Tora*'da, *Vayikra*'nın başındaki varlığı da ("küçük *alef*") neredeyse görülemez niteliktedir. Tanrı'nın tarihteki varlığının, her zaman, Mısır'dan Çıkış ve Kızıldeniz'in yarılışı sırasında olduğu zaman apaçık ve net olmasını beklemeyin, diye çıtlatmaktadır Tora. Zamanın büyük bir bölümünde bu sizin kendi duyarlılığınıza bağlı olacaktır. Bakanlar için, görülebilir olacaktır. Kulak verenler için, duyulabilir olacaktır. Ancak önce bakmanız ve kulak vermeniz gerekir. Eğer görmemeyi ve duymamayı seçerseniz, o zaman *Vayikra*, *vayikar* olacaktır. Çağrı duyulamaz hale gelecektir. Tarih basit bir tesadüften ibaret görünecektir.

Bu tür bir fikirde tutarsız hiçbir şey yoktur. Ona inananların onu doğrulayacak çok örneği olacaktır. Eğer

tarihin bir tesadüf olduğuna inanırsanız, demektedir Tanrı *tohehada*, o zaman gerçekten de öyle olacaktır. Ama aslında öyle değildir. Yahudi halkının tarihi, Pascal, Rousseau ve Tolstoy gibi Yahudi olmayan düşünürlerin de etkili bir şekilde ifade ettikleri gibi, Tanrı'nın onların arasındaki varlığına tanıklık eder. Böylesine küçük, savunmasız, nispeten güçsüz bir halkın bu şekilde hayatta kalabilmesi ve bugün de - Holokost'tan sonra bile - hâlâ *Am Yisrael Hay*, "Yahudi halkı yaşıyor" diyebilmesi ancak bu şekilde mümkün olabilirdi. Ve tıpkı Yahudi tarihinin bir tesadüften ibaret olmaması gibi, Tora'nın merkezi kitabının ilk sözcüğünün *Vayikra*, "[Tanrı] çağırdı" olması da bir tesadüf değildir.

Yahudi olmak, bir halk olarak başımıza gelen her şeyin, Tanrı'nın bize, "bir Koenler krallığı ve kutsal bir ulus" haline gelmemiz için yaptığı çağrı olduğuna inanmaktır.

Şabat Sofrası İçin Tartışma Soruları

1. Alçakgönüllülük Tanrı'nın çağrısını duymak için neden elzemdir?
2. Yaşadığınız bir olayı düşünün. Onu hem rastgele bir tesadüf hem de Tanrısal bir çağrı olarak görebiliyor musunuz? Söz konusu olaya bu iki bakış açısından ayrı ayrı baktığınızda neler değişiyor?
3. Rambam, eğer hayatlarımızın tesadüfler tarafından yönlendirildiğine inanırsak, Tanrı'nın da bizi tesadüflere terk edeceğini söylemektedir. Sizce inançlarımız realitemizi bu yolla değiştirir mi?